

PROKURA U SVETLU ZAKONA O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA

REZIME: U radu su obrađena pitanja koja se tiču zakonskog uređenja pravnog instituta prokure. Ukazuje se na novine koje sadrži Zakon o privrednim društvima iz 2011. godine u odnosu na prethodno važeći zakon, a koje se odnose na proširenje ograničenja prokure. Prokurista ne može bez posebnog ovlašćenja da zastupa društvo i preuzima pravne radnje u vezi sa sticanjem, otuđenjem ili opterećenjem nepokretnosti, udela i akcija koje društvo poseduje u drugim pravnim licima, preuzimanjem meničnih obaveza i obaveze jemstva, uzimanjem zajmova i kredita, kao ni da zastupa društvo u sudskim i arbitražnim postupcima.

Ključne reči: prokura, ograničenje prokure, Zakon o privrednim društvima.

1. Uvod

Reforma kompanijskog prava u Republici Srbiji je sprovedena najvećim delom kroz donošenje Zakona o privrednim društvima¹ 2011. godine koji stavlja van snage prethodni zakon o privrednim društvima,² a ujedno doprinosi donošenju Zakona o postupku registracije u Agenciji za privredne registre,³ kao i Zakona o izmenama i dopunama Zakona o Agenciji za privredne registre.⁴

* Prof. dr Mirjana Knežević, vanredni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu

¹ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11.

² Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 125/04.

³ Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre, *Službeni glasnik RS*, br. 99/11.

⁴ Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Agenciji za privredne registre, *Službeni glasnik RS*, br. 99/11.

Privredno društvo je pravno lice i ne može imati pravno relevantnu volju, zato društvo može stupati u pravne odnose samo preko određenih fizičkih lica.⁵

Zakon iz 2004 kao i ranije važeći zakoni (Zakon o preduzećima iz 1996. godine), je propisivao da privredno društvo može da zastupa samo fizičko lice.⁶ To su lica određena zakonom, aktom društva ili punomoćnici društva.⁷

Zastupnika privrednog društva, odnosno lice ovlašćeno za zastupanje privrednog društva kao i njegova ovlašćenja i ograničenja ovlašćenja, određuju osnivači, osnivačkim aktom. Podaci o zastupniku privrednog društva, njegovim ovlašćenjima i ograničenjima ovlašćenja, registrovali su se u skladu sa zakonom kojim se uređuje registracija privrednih subjekata.⁸

Privredna društva su mogla imati i više zastupnika, ako jedno fizičko lice ne može da obavi sve pravne radnje za društvo, a naročito u slučajevima kad se poslovanje društva obavlja u više mesta.

Zastupnik je dužan da prema privrednom društvu poštuje sva ograničenja ovlašćenja za zastupanje utvrđena osnivačkim aktom društva, ugovorom ortaka ili članova društva, statutom ili odlukom nadležnog organa društva i prilikom zastupanja ne sme da izađe van okvira delatnosti društva.⁹

Zakon iz 2011. vrši detaljno uređenje odredbi u oblasti zastupnika koje su postojale u prethodno važećem Zakonu kao što su odredbe koje se odnose na prokuru, ali istovremeno uvodi i značajne novine u odnosu na zastupnika:

- izjednačava tzv. zakonskog zastupnika i statutarog zastupnika;
- zastupnik privrednog društva može da bude pravno lice (privredno društvo registrovano u Republici Srbiji), a ne samo fizičko (privredno društvo mora imati bar jednog zastupnika koji je fizičko lice);
- po prvi put pravno uređuje kategoriju punomoćnika po zaposlenju.

Za razliku od prethodnog zakona, Zakon iz 2011. vrlo precizno i tačno uređuje prava i obaveze prokuriste.¹⁰

⁵ O dužnostima zakonskih zastupnika vidi više u: Marković, V., (2012), Zakonski i statutarni zastupnici privrednih subjekata, *Pravo teorija i praksa*, 29 (7–9), str. 20–41.

⁶ Vidi više u: Petrović, D., (1990). Zastupanje preduzeća, Zbornik radova, Povratak privrede tržištu i vlasništvu, Beograd, I tom, str. 375.

⁷ Stanković, G., (2012). Zastupanje preduzetnika u parničnom postupku, *Pravo teorija i praksa*, 29 (4–6), str 1–12.

⁸ Knežević, M., (2010). Privredno pravo, Kragujevac, Ekonomski fakultet.

⁹ Andonov, M., Mihajloski, Z., (2011). Neki aspekti o zastupanju akcionara saglasno Zakonu o trgovačkim društvima u Republici Makedoniji, *Pravni život*, 60 (9–12), str. 823–828.

¹⁰ Vasiljević, M., (2012). Kompanijsko i trgovinsko pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta : Službeni glasnik.

U daljem tekstu se analiziraju rešenja i novine Zakona o privrednim društvima iz 2011. sa aspekta zastupanja privrednog društva, tj. posebnog vida zastupanja, tzv. prokure. Prokurista nije isto što i zakonski zastupnik, jer se njegovo ovlašćenje za zastupanje odnosi samo na pravne poslove iz specijalne pravne sposobnosti privrednog društva.

2. Pravni pojam prokure

Poseban vid ovlašćenja za zastupanje privrednog društva je prokura. Pravni institut prokure poznaju germanska prava (Nemačka, Austrija, Švajcarska).¹¹

Prokura predstavlja najšire punomoćje, čiji je obim i sadržaj određen zakonom za razliku od običnog punomoćja čiju širinu i sadržaj određuje nadlogodavac koji ga daje.¹²

Prokurista može biti samo fizičko lice koje uz svoj potpis upisuje i dodatak iz kojeg se vidi da se radi o prokuri, „ppa” ili „pp” (*per procura*).

Prokura je zakonsko ovlašćenje, kojim privredno društvo ovlašćuje jedno ili više lica za zaključivanje pravnih poslova i radnji u vezi sa delatnošću društva. Pravno predstavlja vrstu zastupanja koje se prema svojim karakteristikama svrstava u poslovno zastupništvo vezano za obavljanje privredne delatnosti.

Prokurista je ovlašćen da preduzima sve pravne poslove i radnje u okviru privredne delatnosti davaoca prokure.

Prokurista nema ista ovlašćenja kao zastupnik privrednog društva, tako da prokurista ne može da zastupa privredno društvo u sporu pred sudom niti drugim državnim organom, jer bi to značilo preduzimanje pravnih poslovan delatnosti privrednog subjekta koje je dalo ovu vrstu posebnog ovlašćenja za zastupanje.¹³

Na taj način bi se kršilo pravilo po kojem je prokurista određen kao zastupnik čije se ovlašćenje na zastupanje odnosi samo na pravne poslove iz specijalne pravne sposobnosti privrednog društva, ali ne i iz opšte.

¹¹ Prokura (nem. Prokura), potiče iz latinskog jezika „*pro*” (u korist) i „*cura*” (staranje, vođenje brige).

¹² Gorenc, V. (1997). *Rječnik trgovačkog prava*, Zagreb, Masmedia, str. 400.

¹³ Vidi više u: Marković, V., (2011). Zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku, *Pravo teorija i praksa*, 28 (10–12), str. 67–84.

3. Pravni izvori

U domaćem pravu, prokura je uređena Zakonom o privrednim društvima iz 2004. godine i Zakonom o privrednim društvima iz 2011. godine.¹⁴

Prema Zakonu iz 2004. prokura je određena kao ovlašćenje kojim privredno društvo ovlašćuje jedno ili više lica za zaključivanje pravnih poslova i radnji u vezi sa delatnošću društva. Prokurista potpisuje privredno društvo svojim punim imenom i naznakom svog svojstva prokuriste, koje se obeležava sa oznakom „pp”.¹⁵

Ako u prokuri nije izričito navedeno da je data za ogranak, smatra se da je data za celo privredno društvo.

Prokura ne sadrži ovlašćenje za zaključivanje poslova koji se odnose na otuđenje i opterećenje nepokretnosti, a ovlašćenja iz prokure ne mogu se ograničiti, niti se prokura može dati na određeno vreme, niti se može vezati za određene uslove. Ograničenja ovlašćenja prokuriste nemaju dejstva prema trećim licima.¹⁶

Odredba Zakona iz 2004. uređuje da prokura ne sadrži ovlašćenje za zaključivanje poslova koji se odnose na otuđenje i opterećenje nepokretnosti. Na taj način je postojala mogućnost pogrešnog tumačenja navedene odredbe, tj. mogućnost pravnog tumačenja da prokura sadrži ovlašćenje za preduzimanje svih drugih pravnih poslova i radnji, osim onih koji se odnose na nepokretnosti.

Prokura može biti:

- pojedinačna – data od strane društva jednom licu ili većem broju lica;
- zajednička – data od strane društva većem broju lica.

Kod pojedinačne prokure, svaki prokurista je ovlašćen da za društvo zastupa samostalno.

Kod zajedničke ili kolektivne prokure, pravni poslovi ili radnje koje preduzimaju prokuristi punovažni su samo uz saglasnost svih tih lica, a izjave volje trećih lica i njihove pravne radnje koje se u tom slučaju učine prema jednom prokuristi, smatra se da su učinjene prema svim prokuristima.

¹⁴ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 125/04 – u daljem tekstu: Zakon iz 2004 – član 25 do 30; Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11 – u daljem tekstu: Zakon iz 2011 – član 35 do 41.

¹⁵ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 125/04, član 28.

¹⁶ Ibid., član 26.

Prokuru daje zakonski zastupnik privrednog društva, u pismenom obliku, uz obaveštavanje registra o tome.¹⁷ Ime i potpis prokuriste upisuju se u registar.¹⁸

Prokura se može dati samo fizičkom licu, koje je ne može preneti na drugo lice. Društvo može opozvati prokuru u svako doba.

Prokura ne prestaje smrću ili prestankom jednog člana ili akcionara društva koje je dalo prokuru, već privredno društvo može opozvati prokuru u svako doba i ne može se odreći tog prava, niti isto to pravo ograničiti ili usloviti.¹⁹ Ako je prokura opozvana, prokurista ima pravo da prema privrednom društvu ostvari prava koja proizilaze iz ugovora na kome je zasnovano izdavanje prokure.

4. Pojam, karakteristike i vrste prokure prema Zakonu o privrednim društvima iz 2011

Prema Zakonu iz 2011. prokura je određena kao poslovno punomoćje kojim društvo ovlašćuje jedno ili više fizičkih lica – prokurista, da u njegovo ime i za njegov račun zaključuju pravne poslove i preduzimaju druge pravne radnje.²⁰

Poslovno punomoćje znači punomoćje u okviru privredne deletnosti. Izuzetno, prokura se može izdati i samo za ogranak društva. Prokura je neprenosiva i prokurista ne može dati punomoćje za zastupanje drugom licu.²¹

U poređenju sa Zakonom iz 2004. izdvaja se jedna novina po kojoj se prokura odnosi i na pravne poslove i pravne radnje. Pitanje koje može da se postavi je pitanje vrsta tih radnji kao i pitanje njihove povezanosti sa privrednom delatnosti u okviru koje je dato ovlašćenje za zastupanje.²²

Za razliku od prethodnog Zakona koji je izuzeo samo pravne poslove čiji su predmet nepokretnosti, prema Zakonu iz 2011. prokurista ne može bez posebnog ovlašćenja da:

- zaključuje pravne poslove i preduzima pravne radnje u vezi sa sticanjem, otuđenjem ili opterećenjem nepokretnosti i udela i akcija koje društvo poseduje u drugim pravnim licima;
- preuzima menične obaveze i obaveze jemstva;

¹⁷ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 125/04, član 30.

¹⁸ Ibid., član 27.

¹⁹ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 125/04, član 29.

²⁰ Vasiljević, M., (2011). Vodič za primenu Zakona o privrednim društvima, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beogradu, Pravni fakultet Univerziteta.

²¹ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, član 35.

²² Npr: prijem ispunjenja od trećeg lica.

- zaključuje ugovore o zajmu i kreditu;
- zastupa društvo u sudskim postupcima ili pred arbitražom.

Prokurista može dobiti ovlaštenje i za prethodno navedene pravne poslove, izdavanjem posebnog punomoćja, pri čemu on istupa prema trećem licu kao punomoćnik, a ne prokurista.²³ Prokurista nije ovlašten da zastupa društvo pred sudom ili arbitražom bez posebnog punomoćja. Ranije se prokurista tretirao kao zakonski zastupnik tako da je postojala navedena mogućnost.

Zakon iz 2011. definiše prokuru kao vrstu poslovnog punomoćja, tako da se kao supsidijaran izvor prava mogu koristiti odredbe Zakona o obligacionim odnosima²⁴ koje važe za poslovno punomoćje. Poslovno punomoćje može dati pravno lice i njime ovlastiti punomoćnika da zaključuje ugovore i obavlja ostale poslove koji su uobičajeni u vršenju njihove poslovne delatnosti.

Poslovni punomoćnik ne može otuđiti ili opteretiti nepokretnosti, preuzeti menične obaveze ili obaveze jemstva, uzeti zajam i voditi spor, ako nije dobio posebno punomoćje za svaki takav posao.

Tako određeno, poslovno punomoćje može biti ograničeno na određenu vrstu poslova, ili na određene poslove, ali ova ograničenja imaju dejstvo prema trećem samo ako je za njih znao ili morao znati.²⁵

Ograničenja prokure koja nisu izričito predviđena ovim zakonom nemaju dejstvo prema trećim licima. Izuzetno je dozvoljeno ograničiti ovlaštenja prokuriste kod zajedničke prokure supotpisom zakonskog zastupnika društva ili drugog prokuriste. Supotpis može da se traži od zakonskog zastupnika društva ili drugog prokurista i to samo kod pravnih poslova koji se pismeno zaključuju.

Prokura se izdaje odlukom ortaka u ortačkom društvu, odlukom komanditora i komplementara u komanditnom društvu, odlukom skupštine društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarskog društva, ako osnivačkim aktom odnosno statutom nije drugačije određeno.²⁶ Prokurista se registruje u skladu sa Zakonom o registraciji.²⁷

Upis prokure u registar ima konstitutivni značaj, dok brisanje prokure iz registra ima drugačije pravno dejstvo. Prokura koja je ukinuta prestaje i pre samog brisanja iz registra.

²³ Član 38, Zakon iz 2011.

²⁴ Zakon o obligacionim odnosima *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja – u daljem tekstu: ZOO

²⁵ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ* br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja, član 95,

²⁶ Zakon o privrednim društvima *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, član 36.

²⁷ Zakon o registraciji privrednih subjekata *Službeni glasnik RS*, br. 55/04, 61/05 i 111/09.

Društvo može opozvati prokuru u svako doba.²⁸ Društvo ne može da se odrekne prava da opozove prokuru, niti se to pravo na bilo koji način može ograničiti ili usloviti. Zakon iz 2011. godine ne uređuje pitanje ko iz društva može da opozove prokuru. Ostavljeno je da se primeni jedno od dva važeća principa; da to bude organ koji je i dao prokuru u postupku i na način koji je predviđen za davanje punomoćja ili da to bude zakonski zastupnik društva.

Prokurista može otkazati prokuru u svako doba, uz obavezu da u narednih 30 dana računajući od dana dostave otkaza društvu zaključuje pravne poslove i preduzima druge pravne radnje ako je to potrebno radi izbegavanja nastanka štete za društvo.

Iako se prokura po pravilu daje za pravno lice, tj. za privredno društvo, postoji zakonska mogućnost da se prokura daje i za ogranak ukoliko ga privredno društvo ima.

Iako je prokura neprenosiva, postavlja se pitanje da li prokurista može deo svojih ovlašćenja da prenese na neko drugo lice i to uglavnom kod zastupanja pred sudom.

Ranije je postojala praksa i mišljenje da prokurista može da daje ovlašćenje za zastupanje pred sudom, ali po Zakonu iz 2011. prokurista mora sve poslove lično da obavlja, bez pravne mogućnosti da na drugo lice prenese nijedan deo ovlašćenja za zastupanje.

5. Vrste prokure

Zakon iz 2011. na isti način određuje vrste prokure.

Prokura može biti pojedinačna ili zajednička prokura.²⁹ Ako je prokura izdata za dva ili više lica bez naznake da se radi o zajedničkoj prokuri, svaki prokurista postupa samostalno, tj. pretpostavlja se da je prokura data kao pojedinačna.

Kada je prokura izdata kao zajednička, za punovažnost zaključenih pravnih poslova i preduzetih pravnih radnji potrebna je izričita saglasnost svih prokurista, osim ako je u prokuri navedeno da je za punovažnost dovoljna saglasnost tačno određenog broja prokurista. Potrebna saglasnost data bilo kao prethodna ili naknadna, se u Zakonu iz 2011. odnosi na saglasnu zajedničku izjavu volje, a ne na potpisivanje.

Znači da se obaveza davanja zajedničke saglasne volje odnosi i na pravne poslove i radnje koje se preduzimaju u usmenoj formi, kao i na one koje se preduzimaju u pisanoj formi. Izjava volje ili pravna radnja učinjena

²⁸ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, član 39.

²⁹ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, član 37.

prema jednom prokuristi ima pravno dejstvo kao da je učinjena prema svim prokuristima.

Osim privrednih društava, prokuru može dati i preduzetnik. Pravila koja važe za prokuru privrednih društava primenjuju se i na prokuru koju daju preduzetnici.³⁰

Zaključak

Zakon o privrednim društvima iz 2011. imperativnim normama uređuje ovlašćenja prokuriste i doprinosi jačanju pravne sigurnosti, tako što se u svakom pojedinačnom slučaju prokure sa sigurnošću može znati koja su ovlašćenja prokuriste i dokle ona dosežu.

Zakon iz 2011. predviđa proširenje ograničenja prokure. Prokurista ne može bez posebnog ovlašćenja da zastupa društvo i preuzima pravne radnje u vezi sa sticanjem, otuđenjem ili opterećenjem nepokretnosti i udela i akcija koje društvo poseduje u drugim pravnim licima, preuzimanjem meničnih obaveza i obaveza jemstava, uzimanjem zajmova i kredita, niti da zastupa društvo u sudskim i arbitražnim postupcima.

Prokurista nije isto što i zakonski zastupnik, jer se njegovo ovlašćenje za zastupanje odnosi samo na pravne poslove iz specijalne pravne sposobnosti privrednog društva, ali ne i iz opšte. Tako prokurista nema ovlašćenje zastupanja privrednog društva u sporu pred sudom ili drugim državnim organima, nema ovlašćenje da preuzme meničnu obavezu, kao ni da zaključuje ugovore o zajmu.

Prokurista je mogao po Zakonu o privrednim društvima iz 2004 sklapati, bez posebnog punomoćja (*ex lege*), sve ugovore i poduzimati sve pravne radnje u ime i za račun privrednog društva, uključujući i zastupanje pred sudovima i drugim državnim organima. Jedino nije mogao bez posebnog punomoćja otuđiti ni opteretiti nekretnine, davati izjave i poduzimati radnje kojima se započinje stečajni postupak ili postupak koji dovodi do prestanka društva.

Prema Zakonu iz 2011. prokurista je ovlašćen na preduzimanje pravnih radnji u okviru delatnosti društva jer je prokura definisana kao vrsta poslovnog punomoćja.

³⁰ Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11, član 40.

Mirjana Knežević

PhD, Associate professor at the Faculty of Economy, The University of Kragujevac

Power of attorney in the light of the Law on Business Companies

A b s t r a c t

In this paper we deal with the issues related to legislative solutions for a legal institute of power of attorney. The novelties introduced into the Law on Business Companies of 2011 are compared to the former law, as related to the expansion of the power of attorney. An authorized person may not, unless explicitly authorized otherwise, represent a company and undertake legal actions as related to acquisition, disposal, or mortgage of real estate, shares and equities belonging to the company, by taking over bills, undertaking guarantee obligations and taking out loans. He cannot represent the company at court or in arbitrage procedures too.

Key words: the power of attorney, limitation of the power of attorney, the Law on Business Companies.

Literatura:

1. Andonov, M., Mihajloski, Z., (2011). Neki aspekti o zastupanju akcionara saglasno Zakonu o trgovačkim društvima u Republici Makedoniji, *Pravni život*, 60 (9–12), str. 823–828;
2. Vasiljević, M., (2012). Kompanijsko i trgovinsko pravo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta : Službeni glasnik;
3. Vasiljević, M., (2011). Vodič za primenu Zakona o privrednim društvima, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta;
4. Gorenc, V., (1997). Rječnik trgovačkog prava, Zagreb, Masmedia;
5. Marković, V., (2011). Zastupanje privrednih subjekata u parničnom postupku, *Pravo teorija i praksa*, 28, (10–12), str. 67–84;
6. Marković, V., (2012). Zakonski i statutarni zastupnici privrednih subjekata, *Pravo teorija i praksa*, 29 (7–9), str. 20–41;
7. Stanković, G., (2012). Zastupanje preduzetnika u parničnom postupku, *Pravo teorija i praksa*, 29, (4–6), str. 1–12;
8. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/11;

9. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasniku RS*, br. 125/04;
10. Zakon o postupku registracije u Agenciji za privredne registre, *Službeni glasnik RS*, br. 99/11;
11. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o Agenciji za privredne registre, *Službeni. glasnik RS*, br. 99/11;
12. Knežević, M., (2010). *Privredno pravo*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu;
13. Petrović, D., (1990). Zastupanje preduzeća, Zbornik radova Povratak privrede tržištu i vlasništvu, I tom Beograd.